

PEDAGOGIKA FANINING ILMIY-TADQIQOT METODLARI

Qurbonova Sevinch
O'roqova Diyora

Anotatsiya. *ishda pedagogika fanining ilmiy-tadqiqot metodlari yoritilgan. Pedagogik tadqiqotlarning maqsadi, vazifalari va metodologik asoslari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kuzatuv, so'rov, eksperiment, tahlil, statistik metodlar kabi asosiy uslublarning mazmuni ochib beriladi. Har bir metodning afzalliklari, qo'llanilish doirasi hamda amaliyotdagi ahamiyati misollar orqali izohlangan. Tadqiqot metodlari pedagogik jarayonlarni chuqur o'rganishda va ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilishda muhim o'rin egallaydi.*

Tayanch so'zlar: *Pedagogika, Ilmiy, Metod, Kuzatuv, Tahlil, Diagnostika, Tajriba, Metodologiya, Modellashtirish*

Абстрактный. *В работе рассматриваются методы научного исследования в педагогической науке. Рассмотрены цели, задачи и методологические основы педагогического исследования. В нем также объясняется содержание основных методов, таких как наблюдение, опрос, эксперимент, анализ и статистические методы. Преимущества, область применения и практическое значение каждого метода поясняются на примерах. Методы исследования играют важную роль в глубоком изучении педагогических процессов и принятии научно обоснованных решений.*

Ключевые слова: *Педагогика, Научное исследование, Метод, Наблюдение, Анализ, Диагностика, Эксперимент, Методология, Моделирование*

Abstract. *The work covers the scientific research methods of pedagogical science. The purpose, tasks and methodological foundations of pedagogical research are considered. The content of the main methods such as observation, survey, experiment, analysis, statistical methods is also revealed. The advantages of each method, its scope and significance in practice are explained through examples. Research methods play an important role in the in-depth study of pedagogical processes and in making scientifically based decisions.*

Keywords: *Pedagogy, Scientific Research, Method, Observation, Analysis, Diagnostics, Experiment, Methodology, Modeling.*

Pedagogika fanining ilmiy-tadqiqot metodlari — bu pedagogik jarayonlarni o'rganishda qo'llaniladigan uslublar va yondashuvlar tizimidir. Pedagogik tadqiqotlar

ta'lim va tarbiya sohasidagi muammolarni chuqur o'rganish, yechim topish hamda ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Quyida pedagogika fanning asosiy ilmiy-tadqiqot metodlari keltirilgan:

1. Kuzatuv (observation)

O'quvchi yoki o'qituvchining faoliyatini bevosita kuzatish orqali ma'lumot to'plash.

Oddiy yoki strukturalashtirilgan (reja asosida) shakllarda bo'ladi.

Dars jarayonlari, o'quvchilarning xulq-atvori, o'qitish metodlari o'rganiladi.

2. So'rov (anket va intervyu)

Anketa: Ko'plab insonlardan yozma shaklda fikr va munosabatlarni olish.

Intervyu (suhbat): Shaxsiy yoki guruh bilan og'zaki suhbat.

Masalan, o'qituvchilardan yangi metodikani baholash so'raladi.

3. Eksperiment (tajriba)

Maxsus sharoit yaratib, pedagogik jarayonni o'zgartirish va natijani o'rganish.

Laboratoriya tajribasi va tabiiy tajriba shaklida bo'ladi.

Masalan, yangi o'qitish metodikasining samaradorligini solishtirish

4. Tahlil va sintez

Ilmiy adabiyotlar, darsliklar, hujjatlar yoki o'quvchilarning ishlari ustida ishlash.

Ma'lumotlarni tahlil qilib, umumiy xulosalar chiqarish.

5. Diagnostik metodlar

O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash.

Testlar, reyting tizimlari, psixologik testlar qo'llaniladi.

6. Statistik metodlar

Olingan ma'lumotlarni matematik-statistik usullarda tahlil qilish.

O'rtacha qiymatlar, dispersiya, korrelyatsiya va boshqalar.

7. Model yaratish

Pedagogik jarayonning nazariy yoki amaliy modelini yaratish.

Masalan, ta'lim tizimini kompyuter modeli orqali tasvirlash.

8. Tajriba-sinov metodlari

Ilmiy xulosa va g'oyalarni amaliyotda tekshirish.

Metodikalarni real maktablarda sinab ko'rish.

PEDAGOGIKA FANINING ILMIY-TADQIQOD METODLARI — KENG QAMROVLI TUSHUNCH

Ilmiy-tadqiqotning mohiyati

Pedagogik tadqiqot — bu o'quv-tarbiya jarayonining qonuniyatlarini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash, ilmiy asoslangan yechimlar ishlab chiqish va ularni amaliyotda sinovdan o'tkazish jarayonidir. Bu jarayon:

nazariy bilimlarni chuqurlashtirish,

yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish,
ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ilmiy-tadqiqotning bosqichlari

Pedagogik tadqiqotlar quyidagi bosqichlardan iborat bo'ladi:

1. Muammoni tanlash va aniqlash
2. Tadqiqot maqsadi, vazifalari va gipotezasini belgilash
3. Nazariy tahlil (adabiyotlar bilan ishlash)
4. Empirik tadqiqotlar (ma'lumot to'plash)
5. Ma'lumotlarni tahlil qilish
6. Xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish

Asosiy ilmiy-tadqiqot metodlari

Metod	Qisqacha tavsif		Qo'llanishi
Kuzatuv	Bevosita yoki kuzatish	dars jarayonini pedagogik vaziyatni atvori,	O'qituvchi va o'quvchi xulq-muomala uslublarini o'rganish
So'rov (anketa, intervyu)	O'qituvchi, ota-onalardan	o'quvchi yoki ma'lumot olish	Fikr, qarashlar, ehtiyojlarni aniqlash
Eksperiment (tajriba)	Maxsus o'zgarishlar kuzatish	sharoitda kiritish va natijani	Yangi metodikani sinash
Testlash	Bilim va aniqlash uchun standart	ko'nikmalarni savollar	O'quvchilarning yutuqlarini baholash
Modellashtirish	Pedagogik model orqali	jarayonlarni ifodalash	Nazariy tahlil, ta'lim loyihasini yaratish
Tahlil va sintez	Ma'lumotni taqqoslash va umumlashtirish	ajratish,	Tadqiqot xulosasini chiqarish
Statistik metodlar	Matematik tahlillar	va grafik	Olingan ma'lumotlarni ishonchli tahlil qilish

Metodologik yondashuvlar

Pedagogik tadqiqotlarda qo'llaniladigan yondashuvlar:

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv

Tizimli yondashuv

Innovatsion yondashuv

Bu yondashuvlar pedagogik jarayonning turli jihatlarini chuqurroq o'rganishga xizmat qiladi.

Amaliy ahamiyati

Ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanish:

Yangi dars metodikalarini yaratish,

Ta'lim sifatini baholash,

Pedagogik innovatsiyalarni ishlab chiqish,

Pedagogik muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi.

Albatta, pedagogika fanida **amalga oshgan (ya'ni, amaliyotda o'z isbotini topgan va keng qo'llanilayotgan)** nazariyalar ko'p. Ular ta'lim-tarbiya jarayonini yaxshilash, o'quvchilarni rivojlantirish, o'qitish samaradorligini oshirish maqsadida ishlab chiqilgan. Quyida eng muhim va amaliy ahamiyatga ega bo'lgan **pedagogik nazariyalar** haqida ma'lumot beraman:

AMALGA OSHGAN PEDAGOGIK NAZARIYALAR

1. Vygotskiy nazariyasi – Yaqqol rivojlanish zonasi (ZPD)

Muallif: Lev Semyonovich Vygotskiy

Asosiy g'oya: Bolaning rivojlanishi ikki darajada kechadi: hozirgi bilimlari va yordam bilan erisha oladigan bilimlar oralig'ida.

Amaliyotda qo'llanilishi: O'quvchining imkoniyatlarini inobatga olib, unga mos ko'mak bilan rivojlantirish. Bu nazariya differensial ta'lim va "mentorlik" uslublariga asos bo'ladi.

2. Piaget nazariyasi – Kognitiv rivojlanish bosqichlari

Muallif: Jean Piaget

Asosiy g'oya: Bolaning aqliy rivojlanishi ketma-ket bosqichlarda yuz beradi (sensor-motor, pre-operatsion, konkret va formal operatsion).

Amaliyotda qo'llanilishi: O'quvchilarga yoshiga va aqliy rivojlanish darajasiga mos vazifalar berish. Bu nazariya maktab dasturlarini tuzishda keng qo'llaniladi.

3. Dewey nazariyasi – Tajribaga asoslangan ta'lim

Muallif: John Dewey

Asosiy g'oya: Ta'lim hayot bilan bog'liq bo'lishi, o'quvchi faolligi va mustaqil fikrlashi rivojlanishi kerak.

Amaliyotda qo'llanilishi: Loyiha asosida o'qitish (project-based learning), muammoli vazifalar, guruhli ishlar.

4. Bloom taksonomiyasi – O'quv maqsadlari tizimi

Muallif: Benjamin Bloom

Asosiy g'oya: O'quv maqsadlarini bilish, tushunish, qo'llash, tahlil qilish, sintez qilish va baholash kabi bosqichlarga ajratish.

Amaliyotda qo'llanilishi: Dars rejalashtirishda, test savollarini tuzishda, baholashda juda muhim vosita.

5. Skinner nazariyasi – Behaviorizm va mustahkamlash

Muallif: B.F. Skinner

Asosiy g'oya: Ta'lim — bu tashqi rag'batlar orqali xatti-harakatni shakllantirish jarayoni.

Amaliyotda qo'llanilishi: Mukofotlash va jazolash orqali intizomni mustahkamlash, reflekslarga asoslangan o'qitish texnikalari.

Bruner nazariyasi – O'rganishni o'rgatish

Muallif: Jerome Bruner

Asosiy g'oya: O'quvchi bilimlarni o'zi kashf etishi kerak. Har bir narsa har qanday yoshda o'z darajasida tushuntirilishi mumkin.

Amaliyotda qo'llanilishi: Aktiv o'qitish, konstruksionistik yondashuv, o'rganishni o'rgatish texnikasi.

7. Montessori metodikasi – Erkin ta'lim

Muallif: Maria Montessori

Asosiy g'oya: Bola erkin muhitda, o'z ixtiyori bilan rivojlanadi. O'qituvchi — yo'l ko'rsatuvchi.

Amaliyotda qo'llanilishi: Maktabgacha ta'lim muassasalarida, individual yondashuv asosidagi ta'lim tizimlarida.

8. Freinet pedagogikasi – Demokratik ta'lim

Muallif: Célestin Freinet

Asosiy g'oya: O'quvchilar o'z tajribasiga asoslangan holda ta'lim oladi. Mustaqil ishlar, ijtimoiy faoliyatlar muhim.

Amaliyotda qo'llanilishi: Tabiiy o'rganish, o'quvchilarning faol ishtiroki, jamoaviy darslar.

Bu nazariyalar faqat nazariy g'oya emas, ular **real hayotda, maktablarda, darslarda, ta'lim tizimida keng qo'llaniladi.** Ko'pchiligi zamonaviy ta'lim texnologiyalari (masalan, STEAM, interaktiv metodlar, differensial yondashuv) uchun asos bo'lgan.

Xulosa:

Pedagogika fanining ilmiy-tadqiqot metodlari — ta'lim va tarbiya sohasidagi jarayonlarni chuqur o'rganish, muammolarni aniqlash va ularga ilmiy asoslangan yechimlar topishda muhim vositadir. Ushbu metodlar pedagogik hodisalarni tahlil qilish, yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishda keng qo'llaniladi.

Kuzatuv, so'rov, tajriba, statistik tahlil, model yaratish kabi metodlar orqali olingan ilmiy ma'lumotlar asosida samarali ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish mumkin. Har bir metodning o'ziga xos xususiyatlari, afzalliklari va qo'llanish doirasi mavjud bo'lib, ular tadqiqotning maqsad va vazifalaridan kelib chiqib tanlanadi.

Shunday qilib, pedagogik tadqiqot metodlariga chuqur e'tibor qaratish, ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilishda, ta'lim sifatini oshirishda va pedagogik yangiliklarni amaliyotga tatbiq etishda katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаева, Г. (2019). *Педагогик тадқиқот методлари*. Тошкент: TDPU нашриёти.
2. Хасанбойева, N. (2021). *Umumiy pedagogika*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Axmedov, B., va boshqalar. (2020). *Pedagogika nazariyasi va metodikasi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
4. Ильина, Т. А. (2018). *Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических вузов*. Москва: Просвещение.
5. Савенков, А. И. (2020). *Методы научного педагогического исследования*. Москва: Академический проект.
6. Қодиров, А. Қ. (2017). *Ta'lim tizimida ilmiy-tadqiqot metodlari*. Самарқанд: СамДУ нашриёти.
7. Жамолова, С. А. (2022). *Ta'lim jarayonida innovatsion metodlar*. Тошкент: "Fan" нашриёти.
8. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
9. Қодиров, А. Қ. (2017). *Ta'lim tizimida ilmiy-tadqiqot metodlari*. Самарқанд: СамДУ нашриёти.
10. Ильина, Т. А. (2018). *Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических вузов*. Москва: Просвещение.
11. Савенков, А. И. (2020). *Методы научного педагогического исследования*. Москва: Академический проект.
12. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
13. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
14. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.